

Eğitim Hukuku

Editör: Tufan AYTAÇ

2. Baskı

Editör: Doç. Dr. Tufan AYTAÇ

EĞİTİM HUKUKU

ISBN 978-625-7880-58-9

DOI 10.14527/9786257880589

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2020, Ankara
2. Baskı: Mayıs 2021, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler-Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

iletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim hukuku, eğitim yönetimi alanının önemli bir konusudur ve disiplinler arası bir özellik taşımaktadır. Eğitim hukuku, özellikle son yıllarda gelişen ve kendine bir alan oluşturan bir özel hukuk dalıdır. Eğitim bilimleri alanında eğitim hukuku ile ilgili araştırmalar, yayınlar ve çalışmalar son yıllarda artmaktadır. Eğitim, insanların davranışlarını değiştirmeye odaklanırken hukuk, bu davranışları ve ilişkileri düzenlemeye odaklanmaktadır. Eğitim ile hukukun ortak noktası insandır. *İnsanın öğrenme ve eğitim ihtiyaçları eğitim sistemi ile hak, adalet, eşitlik ve özgürlük ihtiyaçları ise hukuk sistemi ile sağlanır.* İnsanların eğitim hakları ve özgürlükleri beraberinde ödev ve sorumluluklarını da getirmektedir. Hak ve sorumluluk bilincinin kazanılmasında ve çerçevesinin çizilmesinde eğitim hukuku önemlidir. Eğitim kurumlarında çalışan yöneticiler, öğretmenler ve diğer çalışanların yanı sıra öğrencilerin ve velilerin de eğitim hukuku bilgisine sahip olması gerekir. Eğitim hukuku sadece yasal metinleri bilmek ya da ona uygun hareket etmeyi öğrenmekten öte hukuk, sistem, düzen ve kuralların önemini de hatırlatır.

Bu kitap, 14 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; hukukun temel kavramları, ulusal ve uluslararası sözleşmeler/bildirgeler, Türk eğitim sistemini kuran temel yasalar, öğrencilerin, öğretmenlerin, eğitim yöneticilerinin, müfettişlerin ve velilerin hakları ve sorumlulukları, öğretmenlerin idari ve yargısal denetimi, dezavantajlı grupların ve öğrencilerin hak ve sorumlulukları, özel öğretim hukuku, bilişim hukuku, öğretmen ve eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi, seçimi ve görevlendirilmesi ile ilgili yasal düzenlemeler ve iş sağlığı ve güvenliği başlıkları altında toplanmıştır. Ayrıca diğer eğitim hukuku kitaplarında yer almayan güncel konular ve sorunlar (COVID-19 salgını, göçmenler, iş sağlığı ve güvenliği, bilişim hukuku vb.) bölümler halinde yasal temelleri ile birlikte alanında uzman akademisyenler tarafından ayrıntılı olarak hazırlanmıştır. Bu kitap, eğitim alanı ile ilgili bir konu, sorun ya da olayla karşılaştığınızda, *“Bunun yasal temelleri nelerdir?, Mevzuata uygun mu?”* sorularına bir ölçüde cevap verebilmeyi amaçlayan bir başvuru ve referans kaynak olmayı amaçlamaktadır. Yusuf Has Hacıp’in de dediği gibi *“Üretilen iki, önceki bir’in hazır şahididir.”* anlayışıyla geçmişin doğruları ile günümüz Dünya’sının bilgileri ve doğrularının birleştirilmesi önemlidir. Eğitim hukuku kitabı, bütün yazarların eğitim yönetiminin disiplinler arası bir bilim dalı, çalışma ve uygulama alanı olarak gelişmesine katkı sağlama çabası ve derdi ile kaleme alınmıştır.

Sonuç olarak eğitim hukuku kişilerin hayatlarının her döneminde ihtiyaç duyduğu, eğitim bağlamında karşılaştığı sorunların çözümünde gerek duyduğu bir hukuk dalıdır. Bu kitabın yazılmasındaki motivasyon faktörü eğitim alanında

sürekli değişen ve gelişen ihtiyaçlar, bilgiler ve sorunları eğitim hukuku bağlamında nasıl temellendirilebileceğini ortaya koymaktır. İster öğrenci, veli, isterse öğretmen, yönetici olalım eğitimin yasal temellerini bilmeye ve yaşam pratiğinde kullanmaya ihtiyacımız olacaktır. Bu akademik ve bilimsel kitabın ortaya çıkmasında bana destek olan, yönlendiren ve katkı sağlayan Sayın Hocalarıma ve meslektaşlarıma gönülden teşekkür ederim ve saygılarımı sunarım. Ayrıca kitabın basımını gerçekleştiren PEGEM Akademi Yayınevine teşekkür ederim. Eğitim Hukuku Kitabı'nın eğitim bilimleri alanında çalışan akademisyenlere, eğitim yöneticilerine, eğitim uzmanlarına, öğretmenlere ve en önemlisi öğretmen adaylarına katkı sağlamasını dilerim.

Yazarlar Adına

Editör: Doç. Dr. Tufan AYTAÇ

Ağustos/2020

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Doç. Dr. Tufan AYTAÇ

ORCID No: 0000-0002-6103-3530

1. Bölüm Hukukun Temel Kavramları

Doç. Dr. Murat BATI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi

ORCID No: 0000-0003-3615-6851

2. Bölüm: Uluslararası Sözleşmelerde Eğitim ve Eğitim Hakkı

Prof. Dr. Cevat ELMA

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0001-8943-8727

Doç. Dr. Tufan AYTAÇ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0002-6103-3530

3. Bölüm: Türk Eğitim Sistemini Kuran ve Düzenleyen Temel Metinler

Doç. Dr. İbrahim GÜL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0002-0501-8221

4. Bölüm: Öğrencilerin Hakları ve Sorumlulukları

Doç. Dr. Osman ÇEKİÇ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0002-3600-2855

5. Bölüm: Öğretmenlerin Hakları ve Sorumlulukları

Prof. Dr. Cem Tuna

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0002-6846-8676

6. Bölüm: Öğretmenlerin İdari ve Yargısal Denetimi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ASLAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0003-2724-0445

7. Bölüm: Eğitim Yöneticilerinin Hakları ve Sorumlulukları

Doç. Dr. Yüksel GÜNDÜZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ORCID No: 0000-0002-4710-8444

**8. Bölüm: Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Yetiştirilmesi,
Seçimi ve Görevlendirilmesi**

Prof. Dr. Ali TAŞ

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0002-3344-3911

9. Bölüm: Müfettişlerin Hak ve Sorumlulukları

Dr. Öğr. Üyesi Rezzan UÇAR

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0003-4526-2517

10. Bölüm: Velilerin Hakları ve Sorumlulukları

Doç. Dr. Mustafa Erdem

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0001-8595-0504

**11. Bölüm: Dezavantajlı Grupların ve Öğrencilerin Eğitim Hak ve
Sorumlulukları**

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0001-7455-3706

12. Bölüm: Özel Öğretim Kurumları Mevzuatı

Dr. Ali Erden

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7190-4144

Doç. Dr. Hale Erden

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4177-6203

13. Bölüm: Eğitimde Bilişim Hukuku

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0002-7365-1467

Arş. Gör. Sevil Esma TUNÇ

Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0001-9485-7838

14. Bölüm: Eğitim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği

Prof. Dr. Refik BALAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0003-2757-4082

Doç. Dr. Tufan AYTAÇ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0002-6103-3530

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş	1
Hukukun Temel Kavramları	2
Hak Kavramı	4
Kişi Kavramı	6
Hukukun Dalları.....	6
Özel Bir Hukuk Dalı “Eğitim Hukuku”	9
Hukukun Kaynakları.....	11
Kaynakça.....	22

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE EĞİTİM VE EĞİTİM HAKKI

Giriş.....	25
Eğitim Hakkı.....	25
Uluslararası Sözleşmelerde Eğitim.....	26
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Eğitim Hakkı.....	26
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Eğitim Hakkı	28
Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	29
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi.....	30
Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Eğitim Hakkı	30
Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri	33
Kaynakça.....	36

3. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİ KURAN VE DÜZENLEYEN TEMEL METİNLER

Giriş.....	37
Türkiye’de Eğitim Hakkının Yasal Dayanakları	37
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	38
Tevhid-i Tedrisat Kanunu.....	39
Milli Eğitim Temel Kanunu.....	39
İlköğretim ve Eğitim Kanunu	40

Özel Öğretim Kurumları Kanunu	41
Yüksek Öğretim Kanunu	41
Mesleki Eğitim Kanunu	42
MEB'in Teşkilat ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.....	43
Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.....	44
2012 yılında 12 yıllık Zorunlu Eğitime Geçiş	44
Milli Eğitim Şuraları.....	45
Hükümet Programları.....	49
Kalkınma Planları.....	51
2023 Eğitim Vizyonu Belgesi	54
Kaynakça.....	56

4. BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	57
Bir Hak Olarak Eğitim ve Öğrenci Hakları.....	57
Temel Haklar.....	59
Gelişme Hakları.....	67
Korunma Hakları	72
Katılma Hakları	82
Öğrencilerin Sorumlulukları	85
Ceza Hukuku Alanında Çocuk.....	93
Kaynakça.....	97

5. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	99
Öğretmenlerin Hakları	100
Öğretmenlerin Mesleki Hakları	102
Öğretmenlerin Mali Hakları.....	112
Öğretmenlerin Sosyal Hakları.....	113
Öğretmenlerin Diğer Hakları.....	115
Öğretmenlerin Ödev ve Sorumlulukları	116
Sonuç.....	122
Kaynakça.....	123

6. BÖLÜM

ÖĞRETMENLERİN İDARİ VE YARGISAL DENETİMİ

Giriş.....	125
Disiplin Hukuku.....	126
Disiplin Hukukuna İlişkin Genel İlkeler.....	127
Mevzuatta Disiplin ve Suç Cezaları.....	131
Devlet Memurları Suçları.....	135
657 Sayılı DMK Bağlamında Disiplin Cezaları ve Ceza Uygulanacak Fiil ve Haller....	140
Disiplin Soruşturmalarında Süreç.....	144
Disiplin Soruşturma Süreci Sonunda Uygulanacak Durumlara İlişkin Bazı Kavramlar	149
4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanunun Uygulama Esasları	158
Kaynakça.....	166

7. BÖLÜM

EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	167
Eğitim Yöneticilerinin Hakları	170
Mesleki Haklar.....	171
Mali Haklar	173
Sosyal Haklar	175
Eğitim Yöneticilerinin Sorumlulukları.....	177
Personel Hizmetleri	182
Eğitim-Öğretim İşleri.....	183
Öğrenci Hizmetleri	184
Okul İşletme Hizmetleri (Genel Hizmetler).....	185
Kaynakça.....	186

8. BÖLÜM

ÖĞRETMEN VE OKUL YÖNETİCİLERİNİN YETİŞTİRİLMESİ, SEÇİMİ VE GÖREVLENDİRİLMESİ

Giriş.....	189
Öğretmen ve Yönetici Yeterlikleri	190
Öğretmen ve Okul Yöneticisi Eğitimi ve Yetiştirilmesi	193
Öğretmen ve Yöneticilerin Hizmet Öncesi Eğitimi.....	194
Öğretmen ve Yöneticilerin Hizmet İçi Eğitimi.....	195
Öğretmenlerin Atanması.....	196

Öğretmen Atama eşitleri.....	197
Bağlı Oldukları Mevzuata Göre ğretmenler.....	199
Okul Yönetimi ve nemi.....	201
Okul Yöneticisinin Seçimi ve Görevlendirilmesi.....	203
Kaynakça.....	207

9. BÖLÜM

MÜFETTİŞLERİN HAKLARI VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	209
MüfettiŐliđin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi.....	210
Müfettişlerin Hakları ve Sorumlulukları.....	215
Müfettişlerin Hakları.....	215
Müfettişlerin Sorumlulukları.....	216
Kaynakça.....	224

10. BÖLÜM

VELİLERİN HAK VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	227
Velayet.....	228
Velilerin Eğitime İlişkin Hakları.....	230
Okulöncesi, İlköğretim ve Ortaöğretim Düzeyinde Veli Hakları.....	231
Özel Eğitime İlişkin Veli Hakları.....	237
Okulöncesi, İlköğretim ve Ortaöğretim Düzeyinde Velilerin Sorumlulukları.....	242
Kaynakça.....	248

11. BÖLÜM

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN VE ğRENCİLERİN EğİTİM HAK VE SORUMLULUKLARI

Giriş.....	249
Göçmen, Mülteci ve Sığınmacıların Eğitimi.....	250
Göçmen ocukların Eğitim Hakkına Yönelik Uluslararası Yasal Düzenlemeler.....	251
Göçmen ocukların Eğitim Hakkına Yönelik Ulusal Yasal Düzenlemeler.....	253
Göçmenlerin Eğitime EriŐimi ve OkullaŐma Durumu.....	258
Göçmen Eğitimi Uygulamalarının Eğitim Hukuku Açısından Analizi.....	259
Tutuklu ve Hükümlülerin Eğitimi.....	265
Özel Gereksinimli ocukların Eğitim Hakları.....	270
Özel Eğitimde Tanılama.....	271

Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitim Hakkına Yönelik Yasal Düzenlemeler	273
Özel Gereksinimli Çocukların Eğitim Hakkından Yararlanması	276
Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitim Ortamları.....	279
Kaynakça.....	283

12. BÖLÜM ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI MEVZUATI

Giriş.....	285
Özel Okulların Tarihçesi.....	286
1961 ve 1982 Anayasalarında Özel Öğretim.....	288
Özel Öğretim Kurumları	288
Okul/Kurum Açma, Devir ve Kapatma İşlemleri	290
Özel Öğretim Kurumu Açabilecek Kişiler	290
Kurucu ve Kurucu Temsilcisi	290
Okul/Kurum Açma İşlemleri.....	291
Devir İşlemleri ve Kurucu Değişikliği.....	294
Kapatma İşlemleri	295
Özel Öğretim Kurumlarının İşleyişi	296
Kurum Binaları.....	296
Özel Öğretim Kurumlarında Çalıştırılacak Personel ve Özlük Hakları	298
Özel Öğretim Kurumlarında Eğitim-Öğretim.....	301
Özel Öğretim Kurumlarının Finansmanı ve Öğrenim Ücretleri.....	301
Milletlerarası Özel Öğretim Kurumları, Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları	302
Milletlerarası Özel Öğretim Kurumları	302
Yabancı Okullar	303
Azınlık Okulları.....	304
Kaynakça.....	305

13. BÖLÜM EĞİTİMDE BİLİŞİM HUKUKU

Giriş.....	307
Bilişim Teknolojileri/Sistemleri.....	309
Bilişim Suçları ve Bilişim Hukuku	312
Bilişim Suçu	312
Bilişim Hukuku	318
Dünyada Bilişim Hukukunun Gelişimi.....	321
Türkiye’de Bilişim Hukuku	328
Bilişim Alanında Suçlar	330
Bilişim Vasıtalı Suçlar	331

Diğer Düzenlemeler.....	337
Eğitimde Bilişim Hukuku.....	341
Eğitimde Bilişim Hukuku Kapsamında Yapılan Düzenlemeler	348
Bilişim Suçları ile Mücadele.....	355
Sonuç.....	359
Kaynakça.....	363

14. BÖLÜM

EĞİTİM KURUMLARINDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Giriş.....	367
İş Sağlığı ve Güvenliği.....	368
Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	370
İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri	380
Okullarda Risk Değerlendirmesi	384
Sonuç.....	387
Kaynakça.....	388

1. BÖLÜM

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Doç. Dr. Murat BATI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi

Kamu Hukuku Bölüm Başkanı

ORCID No: 0000-0003-3615-6851

Giriş

Genel olarak tüm dünya ekonomilerinde mal ve hizmetler ya özel/kamu sermayeli ya da özel sermaye ile kamu sermayeli ortak bir kuruluş tarafından üretilmektedir. Üretilen bu mal ve hizmetler literatürde farklı isimler alabilmektedir. Ancak özellikle bunlardan birkaçını bilmekte fayda vardır. Bunlardan ilki “**özel mal**” tabiridir. Özel mal, piyasa için üretilen ve tüketimi ancak fiyatlama yapılarak sağlanabilen mallar olarak düşünülmelidir. Bu mal ya da hizmeti üreten kuruluşun illa ki özel sermayeli olmasına gerek yoktur. Kamu sermayeli kuruluşlar tarafından da özel mal ve hizmetler üretilmektedir. Örneğin Atatürk Orman Çiftliği tarafından üretilen süt ve mamulleri, Ziraat Bankası ya da Halkbank'ın sunduğu bankacılık hizmetleri kamu sermayeli kuruluşlar tarafından, Pınar Süt ya da İş Bankasının sunduğu bankacılık hizmetleri ise özel mallara örnek gösterilebilir. Diğer taraftan sadece devlet tarafından üretilen, kullanımından kimsenin mahrum bırakılmadığı ve kullanımının fiyatlandırmaya bağlanmadığı mal ve hizmetlere **tam kamusal mal ya da hizmetler** denir. Tam kamusal malların temel özelliği, bu mal ve hizmetlerin üretiminin devlet tekelinde olması ve bu ürünler için bankacılık, süt gibi özel mallarda olduğu gibi bir fiyatlama sisteminin olmamasıdır. Tam kamusal mallara; yargı hizmetleri, emniyet, savunma, dış işlemler ve tapu kadastro gibi hizmetleri örnek olarak gösterebiliriz.¹

Son olarak üretimini hem devlet hem de özel sektörün üstlendiği ancak özel sermayeli kuruluşların, bu mal ve hizmeti kullananlardan (tüketenlerden-müşterilerinden) kullanım karşılığında bir bedel aldığı ve bu ürünleri fiyatlandırdığı an-

¹ Tam kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı, vergilerle beraber bu hizmetten yararlanan bireylerin yararlandıkları ölçüde kanunla belirlenmiş oran ve miktarda harç ile sağlanır. Yargı harcı, tapu kadastro harcı, yurtdışı çıkış harcı gibi.

çak aynı ürünün devlet tarafından üretilmesi sonucu herhangi bir fiyatlandırmanın yapılmadığı ve kullanıcılardan da bu ürünlerin tüketimi karşılığında herhangi bir bedel alınmadığı mal ve hizmetlere ise **yarı kamusal** ya da karma mallar adı verilir. Sağlık ve eğitim hizmetleri yarı kamusal mallara örnek verilebilir.

Bu noktada eğitimin okulöncesinden üniversiteye kadar tüm aşamalarını sunan eğitim kurumları, ülkemizde hem kamu sermayeli hem de özel sermayeli kuruluşlardır. Devlet okulları ya da devlet üniversiteleri sundukları hizmetler karşılığında öğrencilerinden herhangi bir bedel almamaktadır. Sunulan bu hizmetlerden de herkesin yararlanma hakkı vardır. Buna ilaveten özel sermayeli kuruluşlar tarafından sunulan mal ve hizmetlerden kullanıcılar (tüketiciler, müşteriler, öğrenciler) ancak bir miktar para ödeyerek yararlanabilmektedir. Özel sermayeli kuruluşlar tarafından sunulan bu hizmetler için bir fiyat belirlenmiştir ve öğrenciler bundan yararlanma karşılığında belirlenen bu fiyat bedeli üzerinden bir karşılık sunmaları gerekmektedir.

Kamu kesimi tarafından sunulan bu mal ve hizmetlerin bir fiyatının bulunmaması ve dolayısıyla da kullanıcıların bunları kullanma karşılığında hiçbir ödeme yapmamaları nedeniyle bu hizmetlerin finansmanının büyük bir kısmı devlet tarafından toplanan vergi ve benzeri gelirlerle hazineden yapılmaktadır. Bu durum esasında sosyal devlet olmanın da bir gerekliliğidir.

Gerek özel sermayeli gerekse kamu sermayeli kuruluşlar tarafından sunulan bu hizmetlerin her aşamasında; bu hizmetleri sunanlar (okullar, kurslar) ile bu hizmetlerden yararlananlar (öğrenciler, kursiyerler) açısından kamu otoritesince desteklenmiş eğitim sürecinin en sağlıklı şekilde işleyişinin, finansmanının, düzenin ve öğrenciler ile eğitimcilerin de dâhil olduğu eğitim sürecinde yer alan tüm aktörlerin haklarının ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ayrı bir hukuk dalına ihtiyaç duyulmaktadır. İlerleyen bölümlerde detaylı açıklanacak olan “**eğitim hukuku**” bu nedenle büyük bir öneme sahiptir. Bu bölümde, “**eğitim hukuku**” ibaresinde yer alan “**hukuk**” kavramı üzerinde durulacak ve hukukla ilgili temel kavramlar açıklanacaktır.

1. Hukukun Temel Kavramları

İnsanlar varoluşlarından bu yana toplum içinde yaşamaya başlamıştır. Önce-leri küçük topluluklar halinde yaşayan insanlar zamanla ihtiyaçlar doğrultusunda daha geniş topluluklar meydana getirmeye başlamıştır. Topluların büyümesi ile beraber düzenin sağlanması ihtiyacı doğmuş ve böylelikle bir takım kurallar ortaya çıkmıştır. Kişilere yetki veren ve ödev yükleyen bu kurallara “**sosyal düzen kuralları**” adı verilir. Sosyal düzen kuralları; toplumsal hayatı düzenleyen, mad-

di veya manevi yaptırım içeren kurallardır. Sosyal düzen kurallarına uyulmadığı takdirde karşılaşılan tepkiye “yaptırım/müeyyide” adı verilir. Yaptırım sadece toplumsal davranışlardan oluşuyorsa (dışlanmak gibi) manevi, devlet tarafından desteklenmiş ise maddi yaptırım (hapis cezası gibi) adını alır. Geniş anlamda sosyal düzen kuralları ise din kuralları, görgü kuralları, ahlak kuralları ve hukuk kurallarından oluşur (Özta, 2012: 3). İlk başta sadece yetki ve ödevlerden oluşan, manevi yaptırımlar içeren toplumsal düzen kuralları zaman içerisinde devletlerin de oluşması ile maddi yaptırımlar içeren kurallar haline gelmiştir.

Hukuk toplumdaki düzeni sağlama işlevi yanında hukuka aykırı davranan kişilerin davranışlarına da engel olma amacını güder. Örneğin borçlu Bay A, borcunu ödemediği takdirde, alacaklı Bay B, cebri icra yoluna giderek alacağını Bay A'dan alır. Hukuk kuralları genel olarak hüküm kısmında bir yaptırımı içermektedir. Yaptırım, bir hukuk kuralını diğer sosyal düzen kurallarından ayıran en temel farktır.

Sosyal düzen kurallarını düzenleyen ve maddi/manevi tüm yaptırımları içeren üst tanım hukuk olarak adlandırılır. “**Hukuk**” kavramı, etimolojik kökeni bakımından dilimize Arapçadan geçmiş olan “**hak**” sözcüğünün çoğuludur (Parlatır, 2006: 557). Ancak dilimize yerleşmiş anlamı ile “**hukuk**” objektif düzeni, “**hak**” (TDK, 2005: 829) ise bir kimsenin bu düzen tarafından korunan menfaatini ifade etmektedir (TDK, 2005: 130). Türk Dil Kurumu tarafından “**hak**” sözcüğünün karşılığı olarak; Tanrı'nın isimlerinden biri olan adalet, adaletin veya hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey ya da kazanç, harcanmış, sarf edilmiş emek, dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, pay, emek karşılığı ücret kavramları kullanılmaktadır (TDK, 2005: 830). Buna göre zaman içinde oluşan sosyal bir olgu (Oktar, 2010: 19) ve kurallar manzumesi (Nomer, 2012: 1) olan hukuk; toplum halinde yaşayan insanların toplum ve kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen usul ve kurallar (Erginay, 1981: 3) ve kendilerine uyulması devletin zorlayıcı gücü ile güvence altına alınan (Kırbaş, 2012: 1) insan haklarını sağlamak amacıyla oluşturulan genel, soyut ve devamlı kurallar bütünüdür (Özta, 2012: 12). Kısaca insanların, tüzel kişilerin hatta hayvanların bile yaşam düzeylerini ve özgürlüklerini koruma altına alan mülkiyet haklarının ve birçok hakkın kullanımını düzenleyip koruma altına alan kamu otoritesince yasal olarak desteklenen müeyyideler (yaptırımlar) ve kurallar bütününe **hukuk** denir.

İnsanların yaşam koşullarını düzenleyen çeşitli kurallar vardır. Dini kurallar, ahlak kuralları, nezaket kuralları, hukuk kuralları gibi. Tüm bu kuralların tamamına “**toplumsal davranış kuralları**” adı verilmektedir (Aybay, 2009: 16).